

Kuntoutusrahan merkitys toimijuudelle Kelan ammatillisen kuntoutuksen aikana

Loppuraportin tiivistelmä (diaarinumero 15/26/2022)

Tampereen yliopisto, 2023–2025

YTT Sanna Rikala (vastuullinen johtaja), YTM Jarkko Salminen (tutkija) YTM Kaisa Hynynen (tutkija)

Tutkimuksen tausta

Taloudellisen tilanteen ja terveyden välinen yhteys on yksi sosiaalipolitiikan ja terveyden tutkimuksen vakiintuneimmista havainnoista: toimeentulon epävarmuus lisää stressiä, heikentää toimintakykyä ja vaikeuttaa toipumista. Erityisesti mielenterveysongelmat ja pitkäaikaissairaudet kytkeytyvät usein taloudellisiin huoliin, jotka voivat muodostaa esteen kuntoutumiselle ja työelämään palaamiselle. Aiempi tutkimus on osoittanut, että riittävä ja ennakoitava taloudellinen tuki voi parantaa kuntoutuksen vaikuttavuutta, mutta laadullista tietoa siitä, miten tämä tuki koetaan arjessa, on ollut niukasti. Tässä tutkimuksessa tarkastelimme, miten ihmiset itse ymmärtävät rahan ja toimeentulon merkityksen työkykyä uhkaavasta sairaudesta kuntoutumisessa.

Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimushankkeen tavoitteena oli tuottaa laadullista tietoa siitä, millainen merkitys Kelan ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavalla kuntoutusrahalla on kuntoutujien elämässä erityisesti heidän toimijuudelleen. Hankkeessa tarkasteltiin, miten kuntoutusraha vaikuttaa yksilön mahdollisuuksiin sitoutua kuntoutukseen, tehdä valintoja ja edetä kohti omia tavoitteitaan sekä työhön tai opintoihin kiinnittymistä.

Aineisto ja menetelmät

Hanke toteutettiin laadullisena haastattelututkimuksena. Kelan rekisteripöiminnan perusteella 3600 henkilöä sai kutsun, joista 78 osallistui tutkimukseen. Haastateltavat olivat saaneet kuntoutusrahaa noin kolme vuotta ennen haastattelua ja osallistuneet johonkin neljästä kuntoutusmuodosta: Kiila-kuntoutus, koulutus ammatillisena kuntoutuksena, työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus (TEAK) tai Nuotti-valmennus. Haastattelut olivat keskustelunomaisia ja kestivät keskimäärin 75 minuuttia. Niiden yhteydessä laadittiin kuntoutumispolkua kuvaavat aikajajat, jotka auttoivat hahmottamaan kuntoutumisen käännekohtia ja tuen merkityksiä. Analyysi perustui polkutyypin vertailuun työhön/opintoihin kiinnittymisen mukaan, toimijuuden muotojen tarkasteluun Ruth Listerin (2004) nelikentän avulla sekä Amartya Senin (2010) toimintamahdollisuusteorian hyödyntämiseen.

Päätulokset

Tulokset osoittavat, että kuntoutusraha yhdessä tarkoituksenmukaisten palvelujen ja työpaikan tukitoimien kanssa vahvistaa kuntoutujien toimijuutta ja lisää todennäköisyyttä myönteisiin käännekohtiin kuntoutumispoluilla. Kuntoutusraha tarjoaa ”taloudellista rauhaa”, joka vähentää

stressiä ja mahdollistaa pysähtymisen ja toipumisen. Tämä on edellytys kuntoutukseen sitoutumiselle ja omien tavoitteiden kirkastumiselle. Taloudellinen tuki toimii katalyyttinä toipumiselle ja toimintakyvyn vahvistumiselle: se tukee terveyttä ja hyvinvointia, vahvistaa työ- ja opiskelukykyä, parantaa sosiaalisia suhteita ja edistää taloustaitoja. Kuntoutusraha ei ole pelkkä etuus, vaan resurssi, joka muuntuu toimintamahdollisuuksiksi ja lisää vapautta tehdä merkityksellisiä valintoja.

Analyysi toi esiin neljä toimijuuden muotoa: vastaanottaminen, vastuunottaminen, vastustaminen ja vaikuttaminen. Vastaanottaminen korostui tilanteissa, joissa kuntoutusraha mahdollisti hengähdystauon ja avun hyväksymisen. Vastuunottaminen ilmeni aktiivisena sitoutumisena kuntoutukseen ja omien tavoitteiden kirkastumisena. Vastustamista syntyi, kun kuntoutus ei vastannut yksilön tarpeita, ja liittyi kaavamaisiin käytäntöihin ja liialliseen kontrolliin. Vaikuttaminen suuntautui oman elämän ulkopuolelle, esimerkiksi työyhteisöön tai vertaistukeen, ja oli yleisempää paremmassa yhteiskunnallisessa asemassa olevilla kuntoutujilla. Tulokset osoittavat, että toimijuuden muodot muuttuvat tilanteen ja tuen mukaan, ja kuntoutusraha voi olla ratkaiseva tekijä siirtymissä kohti aktiivisempaa toimijuutta.

Tulosten hyödynnettävyys

Tutkimuksen tulokset tarjoavat konkreettista tietoa siitä, miten kuntoutusraha tukee kuntoutujien toimijuutta ja kuntoutumispolkuja. Havainnot taloudellisen tuen merkityksestä, palveluketjujen jatkuvuudesta ja työpaikkatason järjestelyistä auttavat Kelaa kehittämään ammatillisen kuntoutuksen käytäntöjä ja etuusjärjestelmää. Erityisesti “taloudellisen rauhan” merkitys korostaa ennakoitavan ja riittävän tuen tärkeyttä, mikä voidaan huomioida kuntoutusrahan myöntämiskäytännöissä ja siirtymävaiheiden suunnittelussa. Tulokset tukevat myös tiedonvälityksen parantamista: kuntoutukseen ohjautumisen sattumanvaraisuus osoittaa tarpeen vahvistaa systemaattista tiedottamista eri kanavissa.

Hankkeen julkaisut

- Rikala, S. & Salminen, J. [Kuntoutusrahan tuoma taloudellinen turva mahdollistaa toipumisen ja edistää työhön paluuta | Kelan tietotarjotin](#).
- Salminen, J., Rikala, S., Hynynen, K. (tulossa). *Muutoksen mahdollisuus kuntoutumispoluilla – käännekohdat kuntoutujien näkökulmasta ammatillisessa kuntoutuksessa*. Hyväksytty julkaistavaksi Kuntoutus-lehdessä.
- Salminen, J. & Rikala, S. (tulossa). *Vastaanottamisesta vastuunottamiseen, vastustamisesta vaikuttamiseen: ammatillisen kuntoutuksen ja kuntoutusrahan muovaama monimuotoinen toimijuus*. Hyväksytty julkaistavaksi Januksessa.
- Rikala, S. & Salminen, J. (käsikirjoitus). *Financial support as a catalyst for recovery: Exploring the positive impacts of rehabilitation allowance through capability approach*. Lähetetty arvioitavaksi Social Policy & Administration -lehteen.